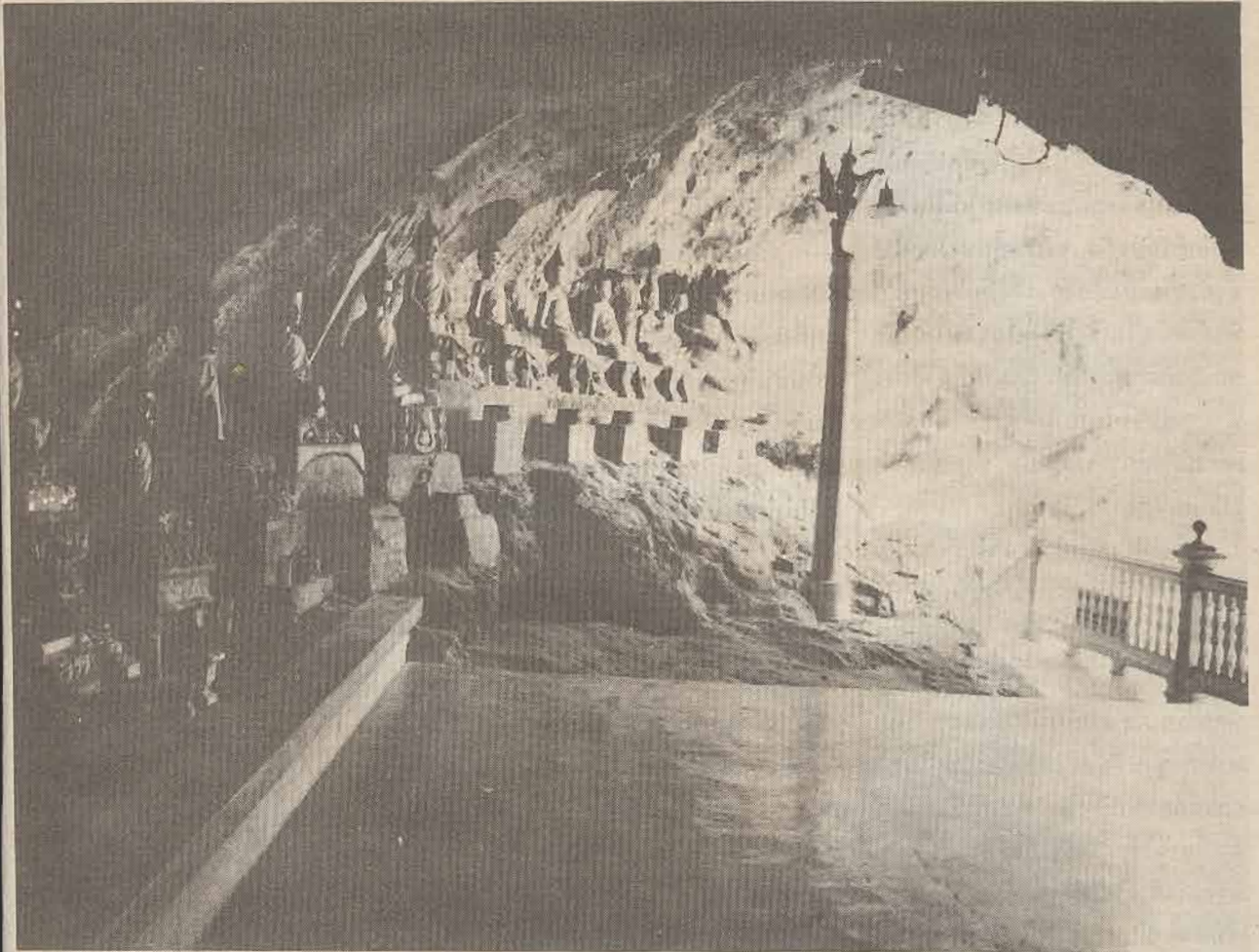


โบราณคดี ภาคใต้ของประเทศไทย



Dr. William S. Ayres เขียน
เขต รัตนจรณะ แปล

๑. แผนงานการวิจัยของศูนย์การศึกษา เกี่ยวกับภาคใต้

ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมูลนิธิการศึกษา ไทย-อเมริกัน ได้ร่วมกันกำหนดโครงการ ๓ ปี เพื่อทำการศึกษาและพัฒนาการวิจัยทางด้านโบราณ

คดี เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของมนุษย์ที่เคยอาศัยอยู่ในภาคใต้ ของประเทศไทย โดยเฉพาะในบริเวณ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา) ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยบุคลากร และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ฝ่ายพิพิธภัณฑ์ ฝ่ายเอกสาร และฝ่าย

วิจัย นับว่ามีความพร้อมเป็นอย่างดี ใน การที่จะพัฒนาโครงการทางโบราณคดี ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนในฐานะที่เป็นนักโบราณคดีเห็นสมควรที่จะร่วมวางแผนการสำรวจทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติการสนาม ตลอดจนถึงการ ศึกษาในห้องปฏิบัติการ เพื่อศึกษาหา ข้อมูลทั้งโบราณคดียุคก่อนประวัติ

ศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์

ก่อนอื่นผู้เขียนขอกล่าวถึงธรรมชาติ และกระบวนการ ตลอดจนถึงวิธีการทางโบราณคดี การศึกษาหรือการวิจัยทางโบราณคดีนั้น ไม่ว่าจะศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีการดำรงชีวิตก่อนที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ในสมัยต่อมาที่อยู่ในยุคประวัติศาสตร์ ซึ่งมีผู้บันทึกลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ดี จะเริ่มศึกษาโดยการตั้งคำถามเพื่อต้องการให้มีการค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องวัฒนธรรมในอดีตของมนุษย์เหล่านั้น ถัดมาก็คือวิธีการหาคำตอบจากคำถามที่ตั้งขึ้น ขั้นตอนเหล่านี้ก็คือการวางแผนหรือการกำหนดรูปแบบของการวิจัยนั่นเอง

โดยทั่วไปแล้วการวิจัยมักจะเริ่มด้วยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือคำถามในการวิจัย เพื่อหาข้อมูลพื้นฐานเสียก่อน หลังจากนั้นจึงออกปฏิบัติภาคสนามในท้องที่จริง ๆ เพื่อหาหลักฐานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในบริเวณที่ต้องการศึกษา การสำรวจเบื้องต้นนี้อาจใช้เวลาสำรวจอย่างคร่าว ๆ หรือการสำรวจอย่างละเอียด หรือแบบเข้มก็ได้ ขั้นตอนต่อไปคือการหาคำตอบเฉพาะลงไป สามารถทำได้ คือ การขุดเพื่อทดสอบ ถ้าการสำรวจเบื้องต้นพบร่องรอยที่ควรศึกษา เช่น พบเครื่องมือเครื่องใช้ของคนโบราณบนพื้นผิว (Surface Artifacts) การขุดเพื่อทดสอบนี้เพื่อดูว่ามีหลักฐานที่พอใช้อ้างอิงหรือไม่ ถ้ามีก็จะขุดค้นอย่างแท้จริงเพื่อหาตัวอย่างเครื่องมือ เครื่องใช้ เศษอาหาร เครื่องมือก่อสร้างของมนุษย์สมัยโบราณ ขั้นตอนต่อไปคือการทำหลักฐานต่าง ๆ ให้ถาวรมั่นคง เพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาได้ สำหรับบางกรณีการ

สำรวจค้นพบโบราณสถาน ที่มีบริเวณกว้างขวาง สำคัญอย่างยิ่งคือ ซากหักพังที่เหลืออยู่ อาจมีการพัฒนาให้เป็นศูนย์พิพิธภัณฑสถานทางโบราณคดีกลางแจ้ง ผู้เขียนเห็นว่าบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญของปดธานีมีความเป็นไปได้สูงมากในการที่จะพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑสถานทางโบราณคดีกลางแจ้งดังกล่าว

๒. ลักษณะทางธรรมชาติของพื้นที่การวิจัย

เนื่องจากอาณาบริเวณ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ ที่ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ให้ความสำคัญและความสนใจเป็นพิเศษ จึงจำเป็นต้องมีที่จะพิจารณาถึงลักษณะทางธรรมชาติของบริเวณนี้ เพื่อที่จะนำมากำหนดแผนการวิจัยทางโบราณคดี เพื่อการสำรวจหรือการขุดค้นต่อไป นักโบราณคดีต้องทำความเข้าใจลักษณะทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เพื่อนำมาประกอบพิจารณาว่า ลักษณะทางธรรมชาติในยุคก่อนมีสภาพอย่างไร การกล่าวถึงบางประเด็นนี้เพื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ ผู้เขียนขอกล่าวถึงสภาพที่ราบลุ่มของแม่น้ำปดธานี ซึ่งเป็นบริเวณที่มีธรรมชาติในตัวของมันเอง การตั้งถิ่นฐานชุมชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์มักมีความเกี่ยวข้องกับเขตสภาพแวดล้อมดังกล่าว

เป็นที่ทราบกันดีว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้ของไทยมีลักษณะเด่นและแตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ แต่ที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันก็คือสภาพเหล่านี้มีการปรับปรุงทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) ทั้งในยุคก่อน และต้นประวัติศาสตร์อย่างไร เทือกเขาทางทิศใต้เฉียงเหนือ (North-South) ซึ่งเปรียบเหมือนกระดูกสันหลังของภาคใต้ โดย

แบ่งคาบสมุทรออกเป็นฝั่งทะเลตะวันตกและตะวันออกปดธานีอยู่ตรงฝั่งทะเลตะวันออก มีพื้นที่ลึกลงไปจนถึงกับเทือกเขาในพื้นที่เหล่านี้แบ่งได้ตามสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจทำได้โดยศึกษาลักษณะพืชพันธุ์ที่มีความสำคัญ นอกจากนั้นก็ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งที่มีชีวิตอย่างอื่นซึ่งความเกี่ยวกับสิ่งที่มีชีวิตที่เป็นพืช

บริเวณแรกก็คือแนวป่าชายฝั่ง เพราะสภาพของฝั่งในปัจจุบันนับว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บริเวณถัดไปก็คือบริเวณลึกลงเข้าไปข้างใน ซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐๐ เมตร นับเป็นที่ราบลุ่ม มีพืชขึ้นปกคลุม เรียกพืชในที่ราบลุ่มชายฝั่ง ปัจจุบันพืชที่พบมักมีความสำคัญเป็นอันดับสอง มนุษย์ปัจจุบันเข้าไปยึดครองอาศัย ซึ่งเป็นบริเวณกว้างขวางมาก ถัดไปเป็นบริเวณพืชที่ปกคลุมตามภูเขา อยู่เหนือระดับ ๓๐๐ เมตรขึ้นไป บริเวณนี้จะพบพืชที่มีความสำคัญมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าที่สูงบนภูเขาได้รับอิทธิพลจากมนุษย์น้อยกว่า บริเวณสุดท้ายก็คือพื้นที่ต่ำกว่าชายฝั่งน้ำเค็ม มีพืชพวกโกงกาง ซึ่งอยู่ด้านตะวันตกของคาบสมุทรและมีป่าหนอง บึงน้ำจืดทั่วไป สิ่งที่มีชีวิตประเภทสัตว์ก็มีอยู่หลากหลาย คือ สัตว์ทะเล สัตว์น้ำจืด ถือว่าเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์มานานหมื่น ๆ ปี

๓. ประเภทของอาณาบริเวณที่มีความสำคัญทางโบราณคดี

จากการค้นคว้าวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งประเทศไทยและมาเลเซีย เราสามารถคาดคะเนว่าบริเวณใดบ้างในภาคใต้สามารถเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี ซึ่งสามารถจัดลำดับดังนี้

๑. ยุคประวัติศาสตร์ หรือยุคต้นประวัติศาสตร์ ซึ่งนับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงยุคประวัติศาสตร์ บริเวณที่มีสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายทางทะเลตั้งแต่สมัยโบราณ

๒. ชะง่อนผาหรือถ้ำที่ใช้พักแรม โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นภูเขาหินปูน

๓. ที่โล่ง ประกอบด้วยบริเวณที่มีเครื่องมือ เครื่องใช้ ผังดินอยู่ตามธรรมชาติ อาจเป็นที่ใช้พักแรม โดยเฉพาะบริเวณหมู่บ้านโบราณ

๔. ซากเปลือกหอย หรือเศษอาหารที่ทับถมกัน ซึ่งเป็นผลจากมนุษย์สมัยโบราณไปเอาหอยมาบริโภคกันในบริเวณที่พักแรม

๕. หินขนาดใหญ่ที่ใช้ในสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้าง หรือใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ในยุคก่อนประวัติศาสตร์

จากลักษณะดังกล่าว นักโบราณคดีสามารถนำเอาลักษณะของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งพออนุมานได้ว่านักล่าสัตว์หรือผู้สะสมอาหาร หรือผู้จัดหาอาหาร จะดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ที่ทำด้วยดิน (ซึ่งบางครั้งเรียกว่าหินใหม่ (Neolithic) คำว่าหินใหม่นี้ไม่สามารถนำมากล่าวในเอเชียอาคเนย์ได้)

ชาวป่าเช่นพวกเงาะ หรือที่เรียกว่าพวกเขม็ง ซึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศไทย ยังใช้วิธีหาอาหารแบบดั้งเดิม ในขณะที่ชาวเมืองได้เปลี่ยนจากวิธีการไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

ความรู้ทางโบราณคดีภาคใต้ของประเทศไทย ยังไม่เป็นที่แพร่หลายแม้ว่าปัจจุบันนักวิชาการเริ่มทำการศึกษาค้นคว้า เช่น การวิจัยยุคต้นประวัติศาสตร์ (ศรีศักดิ์ วัลภิโรดม ๒๕๒๒) ซึ่งเป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นถึงความ

สำคัญในการที่จะทราบถึงลักษณะ การตั้งถิ่นฐานชุมชนของมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ และแถบมหาสมุทรแปซิฟิก ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ที่โนนนกทา หรือที่บ้านเชียง ส่วนการศึกษาทางใต้อยู่เพียงเล็กน้อย (ดูพรชัย สูดจิตต์ ๒๕๒๕) ควรถึงเวลาแล้วต้องดำเนินการศึกษาค้นคว้าในอาณาบริเวณคาบสมุทร เพื่อศึกษาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของดินแดนแห่งนี้

๔. โครงการปัตตานี

โครงการศึกษาทางโบราณคดีของปัตตานีนั้น ได้มีการคัดเลือกบริเวณต่าง ๆ ๕ แห่ง ซึ่งต้องใช้เวลามากมายปี (ดูแผนที่ ๑, ๒) เพื่อศึกษาให้ทราบถึงสมัยต่าง ๆ ทางโบราณคดี ของดินแดนแห่งนี้ คือ

(๑) อาณาบริเวณ ระหว่างอำเภอเมืองปัตตานีปัจจุบัน และอำเภอยะหริ่ง ดินแดนแห่งนี้คาดว่าจะทราบประวัติศาสตร์ สมัยที่ศาสนาอิสลามแผ่ขยายเข้ามาในบริเวณนี้

(๒) บริเวณที่มีหลักฐานยุคต้นประวัติศาสตร์ของปัตตานี คือบริเวณอำเภอยะรังปัจจุบัน ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีกระจุกกระจาย เป็นบริเวณกว้างถึง ๑๕ ตารางกิโลเมตร แสดงให้เห็นว่าเคยเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และการพาณิชย์ หรืออาจเป็นเมืองใหญ่จริง ๆ) บริเวณแห่งนี้เชื่อกันว่าน่าจะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรลังกาสุกะ

(๓) บริเวณทางทิศตะวันตกของจังหวัดยะลา ประกอบด้วยหลักฐาน การตั้งถิ่นฐานทางโบราณคดีในยุคต้นประวัติศาสตร์ เช่นบริเวณสนามบิน และบริเวณถ้ำหินปูน ถ้ำศิลา

(๔) บริเวณอำเภอบันนังสตา

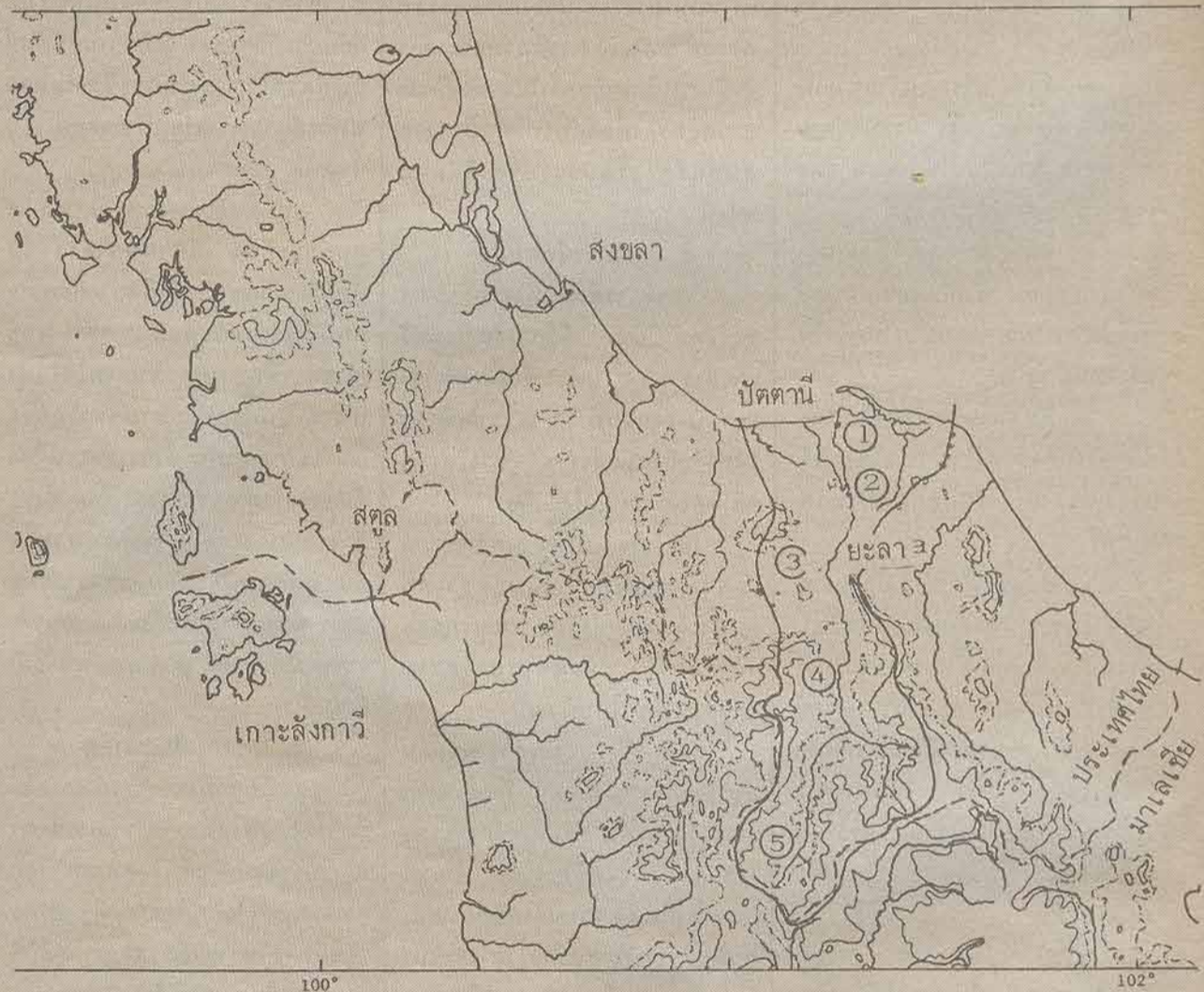
คือบริเวณที่ราบลุ่มของแม่น้ำ และที่อำเภอธารโต ซึ่งมีผู้ค้นพบหลักฐานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ จะสำรวจถ้ำหินปูน และชะง่อนผา เพื่อหาหลักฐานต่อไป

(๕) บริเวณอำเภอเบตง เพื่อสืบสาวถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร เช่นการติดต่อทางพาณิชย์ ระหว่างรัฐเปอร์ลัคเคะห์ กับปัตตานี

จาก ๕ บริเวณดังกล่าวนี้ บุคลากรศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้รวมทั้งผู้เขียน และเจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรภาคใต้ ได้ร่วมกันดำเนินการสำรวจอยู่ ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ได้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายประสานงานในการออกวิจัยภาคสนาม ทั้งการสำรวจเบื้องต้นและการสำรวจอย่างละเอียด ซึ่งจะต้องดำเนินการต่อไป โดยความร่วมมือกับกรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เขียนวางแผนที่จะดำเนินการสำรวจทางโบราณคดี ณ อำเภอธารโตในปี นี้เช่นกัน

๕. โครงการในอนาคต

ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้มีความประสงค์ที่จะจัดให้มีการศึกษาทางโบราณคดีเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยการจ้างบุคลากรด้านโบราณคดี และการร่วมมือต่อไปกับผู้เชี่ยวชาญจากมูลนิธิการศึกษาไทย-อเมริกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือแก่มืองโบราณ ณ อำเภอยะรัง เป็นอันดับแรก และจะพยายามศึกษายุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการยากยิ่งกว่าการศึกษายุคต้นหรือยุคประวัติศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะพยายามศึกษา และอนุรักษ์สิ่งที่มีค่าให้เป็นศูนย์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ในยุคต้นของภาคใต้แห่งประเทศไทย



เส้นระดับชั้นความสูง --- 200 m; — 500 m.

10 5 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 km.

บริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้